Vysoké učení technické v Brně
Fakulta architektury
Poříčí 273/5, 63900 Brno 39

Zadání diplomové práce

Číslo diplomové práce:	FA-DIP0078/2014	Akademický rok:	**2014/15**
Ústav:	Ústav navrhování		
Student(ka):	**Bc. Jana Teplíčková**		
Studijní program:	Architektura a urbanismus (N3501)		
Studijní obor:	Architektura (3501T002)		
Vedoucí diplomové práce:	**doc. Ing. arch. Karel Havliš**		
Konzultanti diplomové práce:			

Název diplomové práce:

STRATEGIE OBNOVY A REVITALIZACE ŽIDOVSKÉ ČTVRTI V TŘEBÍČI

Zadání diplomové práce:

Předmětem diplomové práce je návrh strategie obnovy a revitalizace židovské čtvrti v Třebíči. Lokalita je zařazena na prestižní seznam světového dědictví UNESCO, přesto je místními obyvateli vnímána jako zanedbaná a neatraktivní část města. Hlavním cílem práce je pozitivní změna identity této čtvrti na místo atraktivní, bezpečné a jedinečné svou historií i atmosférou, vhodné jak k trvalému bydlení, tak i k turistickým návštěvám. Bude použito metody taktického urbanismu formou drobných zásahů do nejproblematičtějších míst. Každá z těchto intervencí bude prvotním impulzem, který nastartuje budoucí pozitivní vývoj lokality.
Urbanistická a architektonická studie lokality židovské čtvrti se zaměří na iniciační urbanistické zásahy do veřejného prostoru a dlouhodobější koncepty návrhu nových funkcí v území. Architektonická část bude zaměřena na dostavbu budov s vhodně zvolenými stavebními programy v místech po stržených historických objektech. Důležitým aspektem řešení bude zachování historické urbanistické struktury čtvrti, zachování měřítka a architektonického rázu při respektování soudobých požadavků nových funkcí převážně obytné čtvrti. Zvláštní pozornost bude věnována areálu bývalé Subakovy továrny, která je dosud málo využitým potenciálem židovské čtvrti.
Seznam odborné literatury:
KLENOVSKÝ, Jaroslav: Židovské památky Třebíče. 2. vyd. Brno: Židovská náboženská obec v Brně, 1995. ISBN 80-7204-285-8
FIŠER, Rudolf: Třebíč: Příběhy židovských familiantů. 1. vyd. Třebíč: FIBOX Třebíč, 2012. 229 s. ISBN 978-80-85571-21-9
NORBERG-SCHULZ, Christian: Genius loci, k fenomenologii architektury. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. 218 s. ISBN 80-207-0241-5
DAY, Christopher: Duch a místo. 1. vyd. Brno: Era, 2004. 276 s. ISBN 80-86517

Rozsah grafických prací:

Urbanisticko-architektonická studie bude dokumentována:
Analytická část:
- Schéma širších vztahů v rámci města a jeho okolí
- Aktuální analýzy řešeného území doplněné o fotodokumentaci stávajícího stavu
- Teoretická východiska návrhu, názorná schémata a grafy
- Textová část se závěry pro zvolený prostorový koncept
- Teze, principy a metody taktického urbanismu; - Referenční příklady

Návrhová část:
- Průvodní zpráva s popisem navrženého urbanistického a architektonického řešení
- Výkres širších vztahů (schematický)
- Schéma principu dopravního a provozního řešení
- Výkres situace řešeného území 1:1000/1:500
- Dílčí situace s řešením parteru a povrchů 1:500/1:200 (podle vybraných fragmentů areálu)
- Standardní výkresy půdorysů, pohledů a řezů 1:200/1:100 (podle vybraných objektů)
- Prostorové vyjádření návrhu, perspektivní pohledy, zákresy do fotografií
- Forma a způsob výsledného zpracování:
- Přehledná brožura formátu A3 obsahující soubor výkresů a textů (vytištěno 2x)
- 1 a více panelů (70x100 cm) představující hlavní myšlenky návrhu
- Archivní CD obsahující všechny výstupy v tiskové kvalitě ve formátu pdf a digitální prezentaci projektu. Rozsah průvodní zprávy minimálně 10 stran A4 (včetně doprovodných grafů a schémat k textu), (+ na základě domluvy s vedoucím DP lze v odůvodněných případech upřesnit jak formu zpracování, tak rozsah a podrobnost práce.)

Seznam odborné literatury:

Termín zadání diplomové práce: 23. 2. 2015

Termín odevzdání diplomové práce: 18.5.2015

Diplomová práce se odevzdává v rozsahu stanoveném vedoucím práce; současně se odevzdává 1 výstavní panel formátu B1 a diplomová práce v elektronické podobě.

Bc. Jana Teplíčková Student(ka)	doc. Ing. arch. Karel Havliš Vedoucí práce	doc. Ing. arch. Antonín Novák Vedoucí ústavu

V Brně, dne 23. 2. 2015

doc. Ing. arch. Jan Hrubý, CSc.
Děkan

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
FAKULTA ARCHITEKTURY
DĚKAN

STRATEGIE OBNOVY A REVITALIZACE ŽIDOVSKÉ ČTVRTI V TŘEBÍČI

DIPLOMOVÁ PRÁCE 2014/2015 FA VUT BRNO

Bc. Jana Teplíčková

ABSTRAKT

Předmětem diplomové práce je návrh strategie obnovy a revitalizace židovské čtvrti v Třebíči. Přestože byla nedávno zařazena na prestižní seznam světového dědictví UNESCO a město učinilo již řadu pozitivních kroků k její obnově, má čtvrť stále určité rezervy. Problémem zůstává nezanedbatelné množství budov ve špatném technickém stavu a nevyužitá veřejná prostranství. Stále je zde patrné stigma sociálně vyloučené a nebezpečné čtvrti. Obzvláště zřejmé jsou tyto charakteristiky v areálu Subakovy továrny.
Hlavním cílem mé práce je změna identity této čtvrti v místo atraktivní, bezpečné a jedinečné svou historií i atmosférou, ve čtvrť vhodnou k trvalému bydlení i krátké návštěvě. K dosažení tohoto cíle aplikuji metody taktického urbanismu formou zásahů do veřejného prostoru a následně představením dlouhodobějších vizí formou návrhu nových funkcí v území a dostavbou budov na místě stržených historických objektů. Důležitým aspektem řešení je zachování historické urbanistické struktury čtvrti a zároveň respekt k soudobým požadavkům kladeným na moderní funkce převážně obytné čtvrti.

ABSTRACT

The main subject matter of this thesis is to design a renewal strategy and revitalization of the Jewish quarter in Třebíč. Even though it has recently been filed on a prestigeous list of UNESCO heritage sites and the town has seen significant effort in the direction of its renewal, this quarter still has some drawbacks. One of the problems observed is the inadequate technical condition of considerable number of buildings, while other is the insufficient usage of public areas. One can still notice the stigma of a socially excluded and a dangerous district. These traits are most evident in the immediate vicinity of the Subak's factory.
Main goal of this work is to coin an identity change of this site and transform it into an attractive and safe place, unique for its history and atmosphere – a quarter suitable for long-term residence as well as short-term visit. In achieving these goals, methods of tactical urbanism have been employed in the form of public space intervention and then a long-term visions are proposed in the form of the design of new functions at the site and a reconstruction of the formerly torn down historical buildings. A very important aspect of the proposed solution is the preservation of the historical urbanistic structure of the quarter and a respect for contemporary requirements laid on modern functions of a residential area at the same time.

ANALYTICKÁ ČÁST

Třebíč je město s rozšířenou působností, nacházející se na západě Moravy v jihovýchodní části kraje Vysočina, a je po Jihlavě jeho druhým největším městem. Jeho počátky souvisí se založením benediktinského kláštera nad řekou Jihlavou roku 1101, na jehož místě se dnes nachází zámek. Samotné město bylo založeno roku 1277. Nachází se zde mnoho památek a významných míst, například starobylé židovské město a bazilika svatého Prokopa. Přes řeku naproti židovskému městu se rozkládá centrum města, které je tvořeno Karlovým náměstím, vytyčeným při založení města jako tržiště. Třebíč se dnes potýká s podobnými problémy jako podobně velká města na Moravě jako je postupné stárnutí populace a odliv obyvatelstva do větších měst za prací.

Charakteristika židovské čtvrti

Třebíčská židovská čtvrť je přirozeně rostlý stavební útvar, který obsahuje všechny typické znaky židovských ghett: situování mezi křesťanským městem a vrchnostenským sídlem (z důvodu ochrany), ve stísněných prostorových podmínkách bez možnosti dalšího plošného rozvoje, vzhled maximálně zastavěného území s takřka absolutním využitím plochy a prostoru.
Zástavba ghetta přirozeným způsobem plně využila daných terénních možností. Právě pro nemožnost dalšího rozšiřování obvodu ghetta a stanoveného počtu domů vrchností se další stavební růst projevil v zahušťování zástavby přes únosnou mez, což vedlo k hygienickým a sociálním problémům.
Páteř čtvrti tvoří dvě hlavní podélné komunikace v ose východ-západ, které jsou příčně propojeny nebo na ně navazuje asi 14 úzkých uliček. Celkově má domovní zástavba mnohem drobnější měřítko než u městského jádra. Domy jsou ponejvíce dvoupodlažní, s podsklepením pouze kolem Horní ulice, architektonické provedení sice jednoduché, ale v průběhu staletí zkomplikováno řadou přístavků a nástaveb, s maximálním využitím parcely a zpravidla vzájemně stavebně provázané, zato bez zázemí dvorků, hospodářských budov a zahrádek. Častým jevem zde bývá tzv. kondominium, tj. reálné rozdělení domu na několik dílových vlastníků, a to horizontálně i vertikálně. V důsledku toho dochází například k situacím, kdy dům nemá ve svém průčelí vůbec vlastní vstup a vchází se do něj ze sousedního domu. Jádra a dispozice řady domů jsou ještě renesanční, ale postupně se do jejich podoby zapsaly též architektonické slohy barokní, klasicistní, empírový, historizující a secesní. Dnešní vnější vzhled ghetta byl z větší míry novelizován pozdějšími nekvalitními úpravami domovních fasád, které setřely jejich slohový výraz.
Snad nejzajímavějším prvkem výstavby domů jsou klenuté tmavé průchody spojující v přízemí napříč domy mezi uličkami. Neméně zajímavé jsou úzké uličky s tzv. prampouchy (tj. klenuté rozpěrné oblouky).

Nedávná minulost

V 90. letech se podařilo tehdejšímu vedení města uskutečnit velmi přínosná opatření vedoucí k záchraně a postupné obnově židovské čtvrti. Výsledkem této snahy byl mimo jiné i zápis do prestižního seznamu UNESCO (ke dni 3.7.2003). Byly investovány nemalé prostředky převážně z veřejných prostředků do rekonstrukcí historických budov a inženýrských sítí,

protipovodňové ochrany a propagace této památky u nás i v zahraničí. Výrazný kulturní přínos měla především kompletní rekonstrukce a konverze Zadní synagogy na víceúčelový prostor. Ta se opět stala důstojným centrem židovské čtvrti. Na tyto investice záhy zareagovalo i několik drobných podnikatelů, kteří zde díky svým aktivitám přispěli k celkovému oživení. Postupně se také zvyšuje počet návštěvníků a s ním i turistická vybavenost.

Aktuální stav

Kromě svých cenných historických památek a důležitých kroků, které město učinilo směrem k jejich obnově, má čtvrť stále určité rezervy. Problémem zůstává nezanedbatelné množství budov ve špatném technickém stavu a nevyužitá veřejná prostranství. Stále je zde patrné stigma sociálně vyloučené a nebezpečné čtvrti, kterým je potřeba se zabývat. Obzvláště zřejmé jsou tyto charakteristiky v areálu Subakovy továrny. Jedním z nejzajímavějších specifik čtvrti jsou úzké průchody vedoucí skrze domy, jež jsou bohužel uzavřeny anebo znečištěny vandaly. Cenným prvkem je nábřeží, které skrývá zatím nevyužitý potenciál.

TEORETICKÁ ČÁST

Historická čtvrť v moderní době

Většina našich měst má poklad, o který by měla pečovat a dále ho zvelebovat. Je jím historické jádro, které tvoří jednu z integrálních součástí samotné identity města. Jeho prostorové uspořádání od samotné urbanistické struktury a měřítka až po jednotlivé architektonické detaily ukazují na dlouhou historii, po kterou se vyvíjely do dnešní podoby. Je otiskem a jakýmsi odkazem generací, které zde žily před námi, dokumentující způsob života jeho obyvatel a jejich nahlížení na svět okolo. Vývoj společnosti se ovšem nezastavil a dnešní doba generuje své vlastní představy a požadavky na komfort bydlení, skladbu služeb a vybavenost. Některé původní funkce v jádru města zůstaly zachovány, jiné byly odsunuty na periferie měst z různých důvodů. V některých městech došlo k výrazným přestavbám nebo dokonce k demolicím původní zástavby, ospravedlňované jejich údajnou funkční nevhodností, jinde byly naopak vyhlášeny městské památkové zóny či rezervace, což mnohdy vedlo k utlumení stavební činnosti a chátrání objektů.

Původní versus současná funkce města

V době, kdy vznikala historická jádra našich dnešních měst, reagovali jejich stavebníci na aktuální potřeby obyvatel. Hlavním požadavkem byla ochranná, obytná, náboženská, kulturní, obchodní, výrobní a správní funkce. Tomu byla uzpůsobena poloha města, jeho hustá struktura tvořená systémy ulic, náměstí a tržišť, často obehnaná hradbami a také relativně malé měřítko staveb. Na malé ploše bylo soustředěno takřka vše nezbytné pro život místních obyvatel.
Středověká městská ulice byla typická svou pluralitou funkcí. V parteru se odehrával čilý městský život podpořený množstvím drobných krámků, stánků a řemeslných dílen. Vyšší patra domů obvykle plnila obytnou funkci. Mnohé z těchto funkcí jsou od moderního města požadovány i dnes, avšak některé již v průběhu času ztratily svůj význam a byly nahrazeny jinými. Obecně se však dá říci, že nároky se spíše zvyšují a přibývá nových požadavků.
Od kvalitního moderního města se očekává, že poskytne svým obyvatelům dostatek příležitostí k trávení volného času formou parků, relaxačních zón a sportovních zařízení. Se změnou způsobu dopravy souvisí potřeba dostatečných dopravních kapacit projevujících se především nároky na parkování. Technologická revoluce vznesla požadavek na kvalitní technickou infrastrukturu. Je zřejmé, že v mnoha ohledech mohou historická jádra jen velmi těžko soutěžit s novou výstavbou budovanou na míru svému budoucímu uživateli. Centra měst jsou často využívána pouze jako značka města a lákadlo pro turisty, zatímco místní obyvatelé se vracejí do svých moderních rezidencí budovaných na zelené louce v okolí města. V důsledku toho dochází k degradaci původní zástavby a některé historické čtvrti získávají ve vnímání okolních obyvatel pověst nebezpečných míst.

Různé přístupy k obnově
Závěry plynoucí z teoretické práce
zpracovávané v zimním semestru 2014/2015

Pokud chceme naše chátrající historická centra nejen zachránit, ale i využít a rozvinout jejich potenciál, je nutné vydat se cestou obnovy nebo transformace. Při obnově historických částí města je možné volit různé postupy, z nichž leckteré vedou k podobným výsledkům.

Základními aspekty obnovy jsou:

- záchrana fyzického prostředí – rekonstrukce, dostavby, novostavby v prolukách
- tvorba image čtvrti – propagace, kulturní akce, zvýšení bezpečnosti a kvality prostředí
- podpora turismu – zkvalitňování služeb, vytváření dopravních a ubytovacích kapacit, systém tras a značení, informační centra

Iniciátory obnovy mohou být:

- občanské spolky
- místní komunita
- veřejné instituce – zásah „shora“

Klíčovou roli však většinou hraje směr, jakým je obnova orientována. Existují v principu jen 2 takové směry:

- obnova zaměřená primárně na turismus
- obnova zaměřená primárně na zlepšení života místních obyvatel

Mnohé realizované příklady měst ukazují, že pro vytvoření svébytného prostředí se silným geniem loci je vhodnější volit cestu obnovy zaměřené na místní komunitu. Ať už stál na počátku procesu obnovy kdokoli, zásadní byl směr rozvoje.
Turismus je nutno chápat jako přirozenou reakci na vznik atraktivní oblasti v rámci širšího okolí. Je dobré s ním počítat jako s doplňkovým nebo průvodním jevem a vhodně ho usměrňovat za účelem využití jeho přínosů. Podstatné je uvědomit si, že hlavním cílem má být zlepšení života místních obyvatel, protože jen tak může vzniknout autentické místo. Genius loci by neměl být chápan jako historická rekvizita, ale jako jedinečný soubor jevů na konkrétním místě v aktuálním čase. Díky své současnosti může dobře fungovat, bez ní je mrtvý.
Otázka sladění minulých a současných funkcí města by neměla být postavena jako konflikt genia loci s moderními požadavky, ale spíše jako otázka formy nutné obnovy. Naše historická jádra se vyvíjela po celou svou historii a přizpůsobovala se potřebám svých obyvatel a proto nelze bránit jejich dalším proměnám. Ty je však možno dělat citlivým způsobem s ohledem na stávající dědictví a místní podmínky.

Referenční přílady obnovy židovských čtvrtí

Židovská čtvrť v Kazimerzi
Důkazem pozitivních výsledků plynoucích z obnovy založené na podpoře místní komunity a reakci na lokální požadavky je bývalá židovská čtvrť v polském Krakově.
Leží v těsném sousedství historického centra a po 2. světové válce to byla zanedbaná a špinavá čtvrť s nízkým standardem života a vysokou mírou kriminality, navíc poznamenaná

stigmatem holokaustu. Žily zde spíše chudší vrstvy obyvatel a v důsledku toho bylo mnoho domů dlouhodobě neopravovaných a chátralo. Po roce 1989 se začala situace měnit, impuls obnovy přišel primárně ze strany různých občanských iniciativ. Na jejich popud se zde roku 1988 konal Festival židovské kultury a v roce 1993 vzniklo Centrum židovské kultury, s čímž souvisela také oprava místní synagogy a její konverze v reprezentativní víceúčelový prostor. Poté pokračovala obnova dalších židovských památek již z veřejných prostředků. V důsledku náhlého objevení soukromými investory se bohužel ani tato čtvrť později nevyhla některým projevům komercializace a nevhodným stavebním zásahům a stavbám orientovaným pouze na turismus. Přesto se z kdysi staré čtvrti se špatnou pověstí špinavého a nebezpečného místa podařilo vytvořit téměř luxusní čtvrť konkurující svou atraktivitou samotnému centru Krakova. Prvotní projevy „přehnané“ komercializace jsou minulostí a dnes je čtvrť místem s dobře korespondující historickou a moderní vrstvou. Ulice jsou plné místních i turistů, stávají se dějištěm různých kulturních akcí a uměleckých workshopů souvisejících se zajímavou historií místních Židů. Kazimierz dává jasně najevo svou historii a zároveň pulsuje moderním životem. Neboura své památky, ale citlivě je konvertuje k soudobým účelům. Podporuje turistický ruch, ale není to jejím hlavním cílem. Není monumentálním pomníkem holokaustu, ale místem každodenního života. Přesto nabízí prostor k zamyšlení a pochopení.

Židovská čtvrť v Boskovicích

Pozitivní ukázkou zdařilé obnovy založené na velmi dobré propagaci je židovská čtvrť v Boskovicích. Patří mezi nejzachovalejší židovské památky v České republice, ačkoli jí ještě v 80. letech hrozila úplná likvidace.

Prvotní impulz obnovy přišel od občanského sdružení Prostor, jež si stanovilo za cíl propagovat tuto památku, dostat ji do povědomí široké veřejnosti, upozornit na její neutěšený stav a vyburcovat kompetentní organizace a úřady směrem k zachování a obnově ghetta. Od roku 1993 se tak začal konat festival s původním podtitulem „pro zachování a obnovu židovské čtvrti”.

Výsledkem těchto snah bylo nejen zachování hmotné podstaty čtvrti, ale velmi důležitým přínosem byla právě nově nabytá pozitivní image, jež měla za následek vzrůst zájmu o toto místo ze strany turistů i budoucích nových obyvatel. Dnes se sem stěhují i mladé rodiny, které oceňují pěší dostupnost centra, výhody malého města a unikátní bydlení s historií. Židovská čtvrť tak ožívá nejen jednou ročně během festivalu, ale funguje velmi dobře během celého roku. Stále je zde sice co vylepšovat, některé proluky ještě čekají na novou zástavbu a několik historických domů na rekonstrukci, ale současný stav už je tak dobrý, že letní festival má už posledních pár let podtitul jen „pro židovskou čtvrť”.

Taktický urbanismus jako nástroj obnovy

Principem taktického urbanismu je, že občané mohou přímo iniciovat nízkonákladové akce, které okamžitě vylepší některé aspekty veřejného života dané komunity a zároveň demonstrují představitelům města, že existují příležitosti pro jednoduché a úspěšné změny současného stavu. Výhodou tohoto přístupu je relativně příznivý poměr investice/návratnost, resp. vložené úsilí/výsledek. Některé aktivity jsou krátké a jednorázové a mohou zaniknout (pokud se prokáží jako neúspěšné) nebo splní individuální cíl; jiné ovšem poukazují na komplexnější problémy a mohou vyburcovat širší diskuzi vedoucí až k top-down rozhodnutím (např. výraznějším investicím z veřejných prostředků nebo ke změnám územního plánu).

SOUSEDSKÁ KNIHOVNA
ÚČEL: sdílení starých knih s ostatními
INICIÁTOŘI: město
občané
Mnoho lidí vlastní knížky, které již mají přečtené a je jim líto je vyhodit. Sousedská knihovna je jedním ze způsobů, jak se o ně moci podělit s dalšími ke vzájemnému prospěchu. Sousedská knihovna funguje tak, že kdokoliv sem může vložit knihu a místo ní si vzít jinou. Knihy lze buď vyměňovat anebo si je půjčovat a vracet. Knihovna pomáhá vytvářet pozitivní vztahy v rámci místní komunity a také kladný vztah ke knihám.

BOMBARDOVÁNÍ ŽIDLEMI
ÚČEL: vytvoření posezení na veřejných prostranstvích, kde chybí
INICIÁTOŘI: město
developeři
občané
Tato taktika je zajímavým experimentem, který slouží pro zjištění míst, kde chybí vybavení k posezení a kde by si lidé rádi sedli. Židle jsou snadno přenosné a tudíž se přirozeným způsobem ocitají na potřebných místech v rámci náměstí nebo ulice. Podstatnou věcí musí být jejich nízkonákladovost vzhledem k možnosti odcizení a z toho plynoucí možnosti umístění. Dobrou ochranou je jejich umístění tam, kde si tyto židle místní komunita vezme za své a tudíž dochází alespoň k minimální sociální kontrole.

PŘEDREVITALIZACE
ÚČEL: dočasně aktivovat parcelu určenou k budoucí výstavbě
INICIÁTOŘI: město
developeři
občané
Předrevitalizace parcely je dočasná reaktivizace zanedbané nebo nevyužívané parcely. Tato taktika je často používána investorem nebo vlastníkem daného pozemku ke zjištění ekonomického potenciálu v dané lokalitě, k upoutání pozornosti obyvatel k danému místu, k podpoře místních drobných obchodníků a k podpoře místní komunity. Nejčastější náplň těchto strategií tvoří pořádání trhů, výstav, workshopů, festivalů, bleších trhů a vybudování různých komunitních zahrad, pingpongových stolů a dalších zařízení. Bývá zde zpravidla možnost občerstvení, posezení a nákupu všeho možného od místních prodejců nebo sousedů.

VYBUDUJ LEPŠÍ ČTVRŤ
ÚČEL: vytváření živých ulic a prostranství
INICIÁTOŘI: město
developeři
občané
Tato taktika slouží k obnově konkrétních míst, ulic i celých bloků a čtvrtí tak, aby byly více přátelské k místním obyvatelům, bezpečné pro pěší a vhodné k trávení volného času. Strategie je postavena převážně na aktivitě místních obyvatel a jejich času a práci, které poskytnou a dále na levných materiálech a zařízeních. Mezi časté aktivity patří úklid a využití prázdných pozemků, vytváření míst k posezení a hraní, zavedení cyklistických pruhů a parkování pro kola, zpomalení dopravy apod.

KOMUNITNÍ ZAHRADA
ÚČEL: dočasné využití prázdných veřejných prostranství
INICIÁTOŘI: město
developeři
občané
Jedním z možných způsobů využití prázdných parcel, které jsou zatím z různých důvodů nevyužívané nebo čekají na svou revitalizaci je městské zahradničení. Jedná se o dočasné řešení problému městských ploch, které doposud pouze zabírají místo v rámci města. Vychází se z předpokladu, že nějaká funkce je vždy lepší než žádná. Výhodou tohoto systému je jeho nízká nákladnost a mobilita, jelikož v případě, že se majitel rozhodne například k výstavbě nebo prodeji tohoto pozemku, se zahrada jednoduše přesune jinam nebo zlikviduje.

Strategie obnovy

Na začátku procesu obnovy je nefungující čtvrť žádající si změnu. Po prvotním impulzu, který může vyvolat libovolný subjekt, je úsilí věnováno primárně proměně image daného místa, její propagaci a drobným zásahům do nejproblematičtějších částí. Následně anebo také současně s proměnou image je započato s revitalizací oblasti nesoucí s sebou výraznější soukromé i veřejné investice a stavební zásahy většího rozsahu. Tato obnova není krátkodobou akcí ale dlouhodobým procesem, během něhož je využíváno metod taktického urbanismu za účelem prověření možných řešení a výběru nejvhodnější varianty.

Cílové skupiny

Místní obyvatelé
Tato skupina obyvatel je pro další rozvoj lokality klíčová. Jejich aktivita má potenciál ovlivnit místního genia loci nejvíce. Jestliže oni vezmou změny v jejich čtvrti za své anebo se do nich sami zapojí, je vytvořen dobrý předpoklad budoucího fungování. Při plánování strategie obnovy čtvrti je třeba hledět primárně na jejich potřeby a požadavky.

Potenciální obyvatelé
Všechny navrhované změny musí směřovat také směrem k potenciálním obyvatelům. Čtvrť je díky své poloze vhodná pro mladé rodiny a důchodce, kteří ocení dobrou docházkovou

vzdálenost a občanskou vybavenost. Je však třeba vhodná propagace a konkrétní investice, aby mohlo být vyhověno všem jejich očekáváním.

Návštěvníci z okolí
Mnoho obyvetel Třebíče má velmi malé povědomí o židovské čtvrti, případně v nich přetrvávají spíše negativní asociace nebezpečné a zanedbané lokality. Proto je třeba mimo propagace také vytvářet kvalitní občanskou vybavenost, která by pro ně mohla být důvodem k návštěvě čtvrti.

Turisté
Díky zápisu židovské čtvrti do seznamu UNESCO se postupně zvyšuje počet českých i zahraničních turistů. Ti očekávají kromě návštěvy samotné čtvrti i další služby z oblasti ubytování, dopravy a zábavy. Jejich požadavky by neměly být hnacím motorem obnovy, ale její důležitou součástí.

NÁVRHOVÁ ČÁST

Proměna image

Prvním krokem obnovy je změna pověsti čtvrti. Místa se nestávají atraktivními jen díky nákladným investicím do občanské vybavenosti, ale hlavně aktivitami, které nabízí a svým specifickým geniem loci. Do čtvrti, která je památkově chráněná a z hlediska prostorových možností dosti omezená se jeví ideálním aplikovat právě metody taktického urbanismu. Pomocí drobných zásahů získávají místa svou funkci a tím i svou novou identitu.

Revitalizace

Současně s proměnou image probíhá revitalizace čtvrti. Díky taktickým zásahům bylo možné předběžně vyzkoušet různá funkční řešení konkrétních lokalit a poté je v případě úspěšnosti aplikovat nastálo. Některé zásahy zůstanou pouze dočasně a později je vymění jiná funkce. Dochází také k oživení nejbližšího okolí daného zásahu. Díky změně identity místa se začíná zvyšovat jeho atraktivita i z ekonomického hlediska. Majitelé jsou ochotní investovat do oprav svých domů. Dříve nevyužívané prázdné budovy získávají nové funkce. V židovské čtvrti začíná vznikat komunita. Místní lidé mají totiž nově snadnou možnost poznat své sousedy díky atraktivním veřejným prostranstvím, která vybízejí k setkáním a společným aktivitám.

Návrh revitalizace židovské čtvrti

Po předcházející fázi postupné proměny image židovské čtvrti následuje komplexní revitalizace. Kromě nově vzniklých funkcí v prázdných budovách jsou navrženy i dostavby, jež využívají dostupných prostorových možností. Na Žerotínově náměstí je na místě původních krámů navržena novostavba v měřítku okolní zástavby, na nábřeží je zastavěna prázdná parcela, na které v minulosti stál dům, a tím dochází k doplnění tzv. židovské brány - uličky, jíž se vstupovalo do židovské čtvrti. V areálu bývalé Subakovy továrny dochází ke kompletní obnově budov, jejich rekonstrukcím a dále je zastřešena část veřejného prostoru. Vzniká zde tak jakési náměstí, jež se stává jedním z center čtvrti, typické svým částečně industriálním působením.
Důležitou součástí obnovy je také rehabilitace a úprava veřejných prostranství. Nejvýrazněji se změny projeví na stávajícím Žerotínově náměstí, kde dochází ke zklidnění motorové dopravy a zlepšení bezpečnosti chodců. Kompletní změnu povrchové úpravy podstoupí kromě Žerotínova náměstí ještě areál Subakovy továrny. V obou lokalitách je navržena klasická a velkoformátová žulová dlažba, jež by měla být svým odlišným vzhledem a povrchem adekvátní řešeným prostorům a zároveň by je měla opticky vymezit oproti okolí. Většina povrchů v rámci ostatních částí čtvrti zůstane v duchu zachování maxima původních prvků ve stávajícím stavu jen s drobnými opravami.
Pro zajištění větší průchodnosti čtvrti je navrženo zpřístupnění dosud uzavřených a opravení stávajících průchodů domy. Židovská čtvrť bude také vybavena novým mobiliářem, jehož umístění bude reagovat na výsledky preferencí místních obyvatel.
Dojde k humanizaci nábřeží a jeho přizpůsobení pobytové funkci a ke zpřístupnění pravého břehu.
Naprostá většina stávajících zelených ploch zůstane zachována, navržena je pouze výsadba několika jednotlivých stromů.

V celkovém návrhu úprav jsou preferováni hlavně pěší, cyklistická a veřejná hromadná doprava, k nimž by měla být židovská čtvrť nejpřívětivější. Osobní automobilová doprava by měla mít v rámci čtvrti jen okrajovou funkci.
Výsledkem všech revitalizačních snah a investic by měla být židovská čtvrť, jež je domovem pro místní komunitu a zároveň místem lákajícím k návštěvě i ostatní díky aktivitám a vybavenosti, které nabízí.

Návrh revitalizace Žerotínova náměstí a nábřeží

Západní okraj židovské čtvrti je z historického hlediska velmi významný, jelikož tvořil předěl a zároveň prostor interakce mezi židovským a křesťanským světem. Žerotínovo náměstí vzniklo právě na tomto místě, podél středověké obchodní cesty, kde bývaly umístěny židovské krámy a zároveň vytvářelo jakýsi provozní uzel a křižovatku cest. Dnes již z původních krámů, jež tvořily na náměstí špalíček zůstal stát pouze jeden, ostatní byly postupně zbourány. Na jejich místě takřka vprostřed náměstí je nyní parkoviště. Z původního místa obchodu a setkávání se stal převážně dopravní koridor tranzitní dopravy, chodci jsou utlačeni do stran a místo se stalo nepříjemným pro pobyt kvůli hlukové zátěži. Hlavní myšlenkou návrhu revitalizace je navrácení náměstí jeho původní kvality a vytvoření prostředí, jež bude svým vzhledem a fungováním adekvátní takto významnému prostoru. Klíčovou částí je zklidnění dopravy formou zúžení vozovky a rozšíření prostoru pro chodce, snížení maximální povolené rychlosti a celkové humanizaci náměstí. Na místě původního špalíčku navrhuji novou stavbu, jež svým měřítkem reaguje na okolní zástavbu. Obsahuje městské informační centrum, cykloservis a půjčovnu kol, galerii a s ní spojený obchůdek. Nová budova tak má ambici stát se funkčním centrem nového Žerotínova náměstí.

Důležitou součástí židovské čtvrti je také řeka a nábřeží, jež vytváří její jižní okraj. V roce 2012 zde byla dokončena kompletní protipovodňová ochrana, jež kromě nesporných pozitiv přinesla i zhoršení možností přístupu k řece. Z tohoto důvodu jsou navržena na levém břehu 2 plovoucí mola, jež umožní snadný přístup až k hladině řeky a poskytnou příležitosti k rekreaci. Výhodou je zvláště při povodních jejich mobilita, kdy mohou být jednoduše odvezeny. Jejich umístění by se mohlo odvíjet částečně z výsledků vyplývajících z aplikací taktického urbanismu, ale primárně by měly navazovat na nově otevřené a opravené průchody domy vedoucí z ulic židovské čtvrti na nábřeží. Na pravém břehu, který je aktuálně nepřístupný a vytváří mimojiné přerušení stávající cyklistické stezky, dojde k jeho otevření, majetkoprávním a povrchovým úpravám a vytvoření cyklistické a pěší trasy.

Návrh revitalizace areálu Subakovy továrny

Na východním cípu židovské čtvrti se nachází komplex budov bývalé továrny. Vlastněna byla od 19. století rodinou Subaků, kteří zde provozovali koželužské dílny, které se postupně z malé manufaktury proměnily do podoby velké továrny. Provoz zde byl ukončen roku 1931 a od té doby budovy chátraly. V souvislosti s obnovou židovské čtvrti v 90. letech se podařilo získat potřebné finance a jedna z hlavních budov mohla projít kompletní rekonstrukcí a konverzí na malometrážní byty, které dnes slouží jako startovací bydlení. V komplexu se nachází několik budov v havarijním stavu a hlavní veřejné prostranství slouží provizorně jako

parkoviště. Celkově prostor působí neupraveně a nebezpečně a je asi nejproblematičtější oblastí v židovské čtvrti. Právě proto se její revitalizace a obnova stává klíčovou součástí návrhu.
Z názorového průzkumu mezi obyvateli Třebíče, jehož účelem bylo zjistit, co obyvatelům Třebíče ve městě nejvíce chybí, vyplynul závěr, že ve městě je největší poptávka po volně přístupných sportovištích a hřištích včetně základní vybavenosti a dále vhodná místa pro setkávání apod. Právě proto se stává podstatnou částí návrhu uspokojení této potřeby formou zastřešeného veřejného prostoru, který může sloužit zároveň sportovním aktivitám, setkávání místních obyvatel a konání kulturních akcí.
Místo stávající ruiny je navržena novostavba (nekuřácké) restaurace spojená s bydlením formou cohousingu v patře nad ní.
Ne zcela vhodně zvolenou náplní pro tuto oblast s negativním sociálním stigmatem je stávající umístění startovacího bydlení, jež kumuluje do těchto míst větší množství sociálně nepřizpůsobivých obyvatel a tak ještě podporuje špatnou image místa. Z tohoto důvodu je navrhována změna stávající funkční náplně na dům s pečovatelskou službou a přidruženými službami (*viz 0.5*). O podobné služby seniorům je ve městě velký zájem a vhodná pěší dostupnost do centra města je velkou výhodou.
Z důvodu vhodné polohy a potřeby zajistit celodenní fungování čtvrti a její oživení je do jedné z prázdných budov navržena školka a část sousední zahrady přebudována na hřiště (*viz 0.2 a 0.3*). Funkčně zcela oddělenou část budovy by mohl zaujímat denní stacionář pro tělesně a mentálně hendikepované spoluobčany.
Budova bývalého archivu (*viz 0.5*) je v dobrém technickém stavu a způsobilá k okamžitému využití. Po fázi tzv. předrevitalizace, jež prověří vhodnou funkční náplň, by se zde mohla nacházet knihovna a přidružené provozy, jež by mohly sloužit širšímu okolí a mít celoměstský význam.
Budova, jež se nachází na náměstí u zadní synagogy (*viz 0.1*) by naopak mohla sloužit pouze místní komunitě a v budoucnu by zde mohly přirozeně vznikat i další aktivity (např. kulturní akce, provoz obchůdku), které by byly v režii obyvatel židovské čtvrti.

Seznam zdrojů:

KLENOVSKÝ, Jaroslav. Židovské památky Třebíče. 2. vyd. Brno: Židovská náboženská obec v Brně, 1995. ISBN 80-7204-285-8
FIŠER, Rudolf. Třebíč: Osudy židovských domů. 1. vyd. Třebíč: FIBOX Třebíč, 2005. 175 s. ISBN 80-85571-18-8
FIŠER, Rudolf. Třebíč: Příběhy židovských familiantů. 1. vyd. Třebíč: FIBOX Třebíč, 2012. 229 s. ISBN 978-80- 85571-21-9
HERZÁN, Lubor. Od asanace k UNESCO. 1. vyd. Třebíč, 2013. 287 s. ISBN 978-80-7268-973-6
NORBERG-SCHULZ, Christian. Genius loci, k fenomenologii architektury. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. 218 s. ISBN 80-207-0241-5
DAY, Christopher. Duch a místo. 1. vyd. Brno: Era, 2004. 276 s. ISBN 80-86517-95-0
LYNCH, Kevin. Obraz města. 2. vyd. Praha: Bova Polygon, 2004. 224 s. ISBN 80-7273-094-0
KUČA, K. KUČOVÁ, V. KIBIC, K. Novostavby v památkově chráněných sídlech. 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav – ústřední pracoviště, 2004. 151 s. ISBN 80-86234-54-1
HNILIČKA, Pavel. Sídelní kaše. 1. vyd. Brno: Era, 2005. 152 s. ISBN 80-7366-028-8
LYDON, Mike. Tactical urbanism 2 [online]. [cit. 15. 12. 2014]
http://issuu.com/streetplanscollaborative/docs/tactical_urbanism_vol_2_final
Význam genia loci památkových míst pro rozvoj cestovního ruchu. Brno: Ústav územního rozvoje, 2001. Sborník z mezinárodního semináře ve Slavonicích, pořádaný Ústavem územního rozvoje ve spolupráci s městem Slavonice a Mezinárodní federací pro bydlení a územní plánování (IFHP)konaného ve dnech 1. a 2. 10. 2001
SULLAM, Simon Levis. Reinventing Jewish Venice: The Scene of the Ghetto between Monument and Metaphor. Cultural representation of Jewishness at the turn of the 21st century. Florence 2010. ISSN 1725-6720
MURZYN-KUPISZ, Monika. Reclaiming memory or mass consumption? Dilemmas in rediscovering the Jewish heritage of Krakow's Kazimierz. Reclaiming memory: Urban regeneration in the historic Jewish quarters of Central European cities. Krakov 2009.
SÁDLO, J. Duše krajiny. Geografické rozhledy, 2009, roč. 18, č. 4, s. 2-3.
NOVÁČKOVÁ, Eva. Soužití křesťanů s židovskými komunitami v Třebíči, Moravských Budějovicích a Jemnici v 16. A 17. století. Židé a Morava. Kroměříž, 2001. s. 5–16. ISBN 80-85945-26-6
DAVIS, Ruth. Myšlenka komunity ve světě plném násilí – 311 ustanovení. Židé a Morava. Kroměříž , 2001. ISBN 80-85945-26-6
KOZENY, Geoph. Intentional Communities: Today's Social Laboratories., str . 8.
http://www.gaia.org/mediafiles/gaia/resources/GKozeny_IC-SocialLabs.pdf